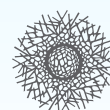


GRØN HELHEDSPLAN FOR SAMSØ



Grøn helhedsplan for Samsø er udarbejdet af Samsø Kommune i samarbejde med Samsø Energiakademi og Københavns Universitet i 2025.

Forsideillustration: Kort over Samsø

Øvrige foto: Jørgen Primdahl

Forord

Tanken om en helhedsplan tog for alvor fart på et borgermøde om en ny erhvervs- og bosætningsstrategi. Helhedsplanen endte med at blive en del af erhvervs- og bosætningsstrategien. Og til at udforme den blev der til flere borgermøder i rammerne af et projekt støttet af Realdania. På hvert borgermøde mødte der mellem 70 og 120 borgere op. Så planen kan med rette kaldes borgernes plan.

Hvor mange gange har vi ikke talt om naturgenopretning ? Diskussionerne om stisystemer på Samsø har varet i noget tid. Balancen mellem natur, turisme og landbrug har været genstand for en del debatter. Nu har vi sat et – foreløbigt - punktum for de diskussioner med en skitse for, hvor vi gerne vil ændre øens karakter.

Tak til alle, der har bidraget. Tak til alle, der har deltaget med deres perspektiv i workshops og borgermøder. Tak til Samsø Energiakademi og Københavns Universitet, der har været nære samarbejdspartnere. Tak til de eksterne eksperter, der har bragt deres viden til Samsø og i spil med det lokale kendskab. Tak til de lokale foreninger og organisationer, der har været medværter til workshops. Tak til Plan22+ og Realdania, der har tilgodeset os med ressourcer til processen. Tak til plangruppen, der har samlet trådene i dette dokument.

Planen er en råskitse og skal yderligere konkretiseres. Helhedsplanen danner grundlag for den grønne trepart på Samsø og kan blive et afsæt for den næste kommuneplanrevision. Det gør helhedsplanen realiserbar. Med den rette fokus kan Samsø sammen gøre den grønne helhedsplan til virkelighed.

Marcel Meijer
Borgmester

Indholdsfortegnelse

1. Indledning	5
2. Vision og mål	6
Generelle mål	7
Jordbruget	8
Energi og klimahensyn	8
Turisme og friluftsliv.....	9
Kultur.....	9
Bosætning.....	10
Natur og helhed.....	10
3. Plandel	11
Tre større indsatsområder.....	12
Nordby Bakker	14
Stavns Fjord	15
Pillemarksområdet	16
Rekreative forbindelser	17
De overordnede vandreforbindelser.....	18
Politiske refleksioner og aftryk i kommuneplan.....	20
Skovdelen	20
Landskabet.....	20
Naturdelen	20
Energi.....	21
Vandindvinding	21
Vandreservoir har kvælstofeffekt.....	21
4. Prioriterede projekter	22
Ekstensivering, vådlægning og naturgenopretning	23
Skovrejsning	23
Grønne oaser	23
Adgang til fods	23
Ornitologisk adgang	23
Plads til oplevelser	23
Øget overnatningskapacitet	24
Formidling	24
Arealudlægning.....	24
Øget boligudbud	24
Genbrug.....	24
Energi.....	24
Borgerengagerende projekt	24
5. Processen.....	25

Appendix 1: Landskabsanalyser

Appendix 2: Plangruppemedlemmer

1. Indledning

Den grønne helhedsplan for Samsø, som her præsenteres i forslag, er resultatet af en samarbejdsproces, som startede sidst på sommeren 2024 og er blevet til dette dokument godt et år senere. Klimaforandringer og de mange igangværende og kommende initiativer omkring den grønne omstilling vil betyde mange forandringer de kommende år, og med helhedsplanen er der skabt en ramme til håndtering af disse forandringer.

Mange har bidraget til planen, og det har fra starten været ambitionen, at planen skulle ende med at være de manges plan, at den skulle have et bredt ejerskab. Lodsejere, turismeaktører, erhvervslivet og samsingerne generelt skal alle opfatte det som deres plan. I de afsluttende afsnit er processen nærmere beskrevet.

Projektet er støttet af Plan22+, der en femårig indsats fra Plan- og Landdistriktsstyrelsen og Realdania, som understøtter kommunernes klimaarbejde gennem planlægning. Med støtten følger en forpligtigelse til at udvikle metoder og løsninger til en mere klimafokuseret planlægning end den traditionelle kommuneplanlægning. Efter projektets igangsætning blev Aftalen om Den Grønne Trepert endelig vedtaget af et stort folketingsflertal i efteråret 2024, og aftalens mål og midler har naturligt præget en del af arbejdet. Helhedsplanen rummer således en hel række konkrete bud på omlægninger i tråd med Den Grønne Trepert, men helhedsplanen er meget mere end en omlægningsplan for landbrugsarealer. Der er sat konkrete mål for øens udvikling af jordbruget, energiforsyningen, klimahensyn, turisme, kultur, bosætning, friluftsliv samt naturen.

Samsøs varierede landskaber og rige natur er det grundlag planen hviler på - sammen med statslige mål for den grønne omstilling, kommunens egen planlægning samt ønsker og forslag fra øens erhvervsliv, lokalsamfund, lodsejere og andre borgere.

Målet med planen er

- at være ambitiøs uden at være virkelighedsfjern
- at være realiserbar, når der løftes i flok
- at rumme centrale helheder uden at omfatte det hele

Planen har tre dele. En visions- og måldel hvor retningen for udvikling (og beskyttelse) udstikkes. En plandel hvor landskabsmæssige sammenhænge og værdier beskrives sammen med de tre indsatsområder og anbefalinger til den videre kommuneplanlægning samt politiske refleksioner. Tredje del består af prioriterede projekter. I det afsluttende afsnit beskrives den samlede proces. Ønsker man at dykke videre ned i processens mange ideer og forslag, kan man på helhedsplanens hjemmeside finde indlæg og referater fra de mange workshops og møder – <https://www.samsoe.dk/politik/groen-helhedsplan-for-samsoe>

2. Vision og mål

Den vision og de mål, der er beskrevet nedenfor, skal læses som de ønsker til Samsøs udvikling, der er fremkommet gennem hele processen, og som plangruppen i fællesskab er blevet enige om. Ikke alle fremkomne ideer er kommet med i visionen. Forslag og formuleringer er blevet drøftet, og hvor der ikke har været enighed, er de ikke kommet med, ligesom en række forslag til mål handlede mere om projekter end om udviklingsretning og derfor enten er flyttet til projektdelen eller er taget helt ud.

Visionen bygger videre på Samsøs engagement i en energiforsyning baseret på vedvarende energi og erfaringerne med kollektive processer med fokus på bæredygtighed. Om 20 år skal Samsøs landskaber og natur være både udviklet og beskyttet, samtidig med at fortsat bosætning og erhvervsudvikling kan finde sted, herunder især indenfor jordbrug og turisme.

Vision for Samsø i 2045

Samsø er et velfungerende helårssamfund med et levende erhvervs-, kultur- og foreningsliv. Et sted, hvor man mødes i dialog om fælles anliggender, og hvor der er plads til alle. Udover jordbruget og turismen er der et bredt udsnit af virksomheder indenfor håndværk, fremstilling, energiforsyning og service. Solid infrastruktur og forsyning er et afgørende fundament for det velfungerende ø-samfund. Bæredygtighed er et centralt fokusområde for mange borgere og virksomheder og en vigtig del af øens ansigt udadtil.

Attraktive og tilgængelige landskaber samt rige naturområder er kendetegnende for øen. Natur- og landskabsværdierne på Samsø er vokset gennem årene. Dette er sket gennem kombinerede offentlige og private tiltag, herunder fælles initiativer om naturgenopretning, plantninger, arealomlægninger, stier og formidling af natur- og kulturhistorien. Åbne vidder med varierede udsigter er fortsat en vigtig del af Samsøs landskaber.

Samsø byder velkommen til gæster året rundt. Samsø er et foregangsområde, et sted hvor visioner bliver konkrete og afprøvet i det virkelige liv - til gavn for øen og til inspiration for andre.

De følgende mål skal læses som en konkretisering af visionen, der fortæller læseren, hvad planen skal bidrage til. Målene blev formuleret i plangruppens første to workshops, hvor diskussioner omfattede et bredt spektrum af emner, hvor fremtidig jordbrugsproduktion, rekreativ adgang, turismens udvikling og grundvandsbeskyttelse var de emner, der blev brugt mest tid på. Mange aktører vil som regel skulle bidrage til opnåelse af de enkelte mål. Målenes vigtigste funktion vil være at sætte rammen for de projekter, der skal gennemføres. Derudover vil målene være nyttige, hvis/når planens påvirkning af den samlede udvikling efter et stykke tid skal evalueres. Endelig er målene nyttige, når man i ansøgning om midler skal begrunde relevansen af det pågældende projekt.

Generelle mål

Samsøs rige landskabsværdier skal bevares og styrkes indenfor rammer, der samtidig muliggør en positiv udvikling af øens økonomi, infrastruktur og bosætning.

En bred formidling af Samsøs kultur- og naturværdier, den varierede jordbrugsproduktion og den grønne omstilling indgår som et selvstændigt mål i denne udvikling og omfatter bredt almen folkeoplysning, formidling samt kommercielle udbud af kurser og events.



Foto 1: Stavns Fjord

Fødevarerproduktion er og har historisk været et af de største erhverv på Samsø, og udviklingen af jordbruget er således definerende for øens udvikling, særligt når fokus er rettet mod arealanvendelse.

Jordbruget

Jordbrugets udvikling vil være kendetegnet ved fortsat foderproduktion, produktion af kvalitetsgrøntsager og generelt en fødevarerproduktion af højværdiprodukter, der brandes med reference til Samsø. Samsøs jordbrug vil yde sit bidrag til målene i den grønne omstilling, herunder etablering af mini-vådområder, omlægning af lavbundsjorder og andre arealer med væsentlige klima- og miljøbelastninger samt potentielle naturområder.

Samsøs udnævnelse som Danmarks Vedvarende Energiø og den energiomstilling, der skete i tilknytning hertil, har sat Samsø på verdenskortet som rollemodel for en bæredygtig udvikling. Den grønne omstilling skal fortsætte, så øen kan bevare sin position i førerfeltet.

Energi og klimahensyn

Den vedvarende energiproduktion skal fortsat udvikles i et dynamisk og fremsynet samspil med energiforbruget og således omfatte en bred vifte af produktioner og anvendelser, herunder energi leveret af jordbruget. Den vedvarende energiproduktion skal overstige øens eget forbrug.

Arealplanlægning og øvrig udvikling skal ske på en måde, der tager størst muligt hensyn til klima og naturressourcer; det gælder jordbrugets, turismens, bolig- og sommerhusområdernes, byggeriets og transportens påvirkning af klimaet gennem CO₂-belastning, kulstoflagring og energiforbrug.



Foto 2: Pillemark

Turismen på Samsø er blandt øens vigtigste erhverv og har i mange år været et erhverv i vækst til gavn for øens økonomi såvel som til gavn for øens 'forsyning' med butikker, restauranter, kulturtilbud, tilbud for friluftslivet mm. Friluftslivet foregår overalt på øen, men adgangsforholdene er ikke alle steder lige gode eller lige klare.

Turisme og friluftsliv

Turismen, herunder erhvervsturismen, skal fortsætte sæsonudvidelsen; overnatningskapaciteten skal øges. Den grønne omstilling af turismeerhvervet skal fortsætte og forbindes endnu mere til jordbruget og naturforvaltningen, bl.a. gennem udvikling af regenerativ turisme, hvor gæsterne efterlader et positivt aftryk på natur og samfund.

Friluftslivet styrkes med etablering af flere overordnede vandremuligheder og adgang til oplevelser knyttet til havet og fjorden. Der skal etableres lokalt organiserede adgangsmuligheder, informative oaser og øvrige støttepunkter til glæde for både samsinger og gæster.

Samsø har en rig kulturhistorie, og der er kulturelle spor, når man bevæger sig gennem det samske landskab. Formidling af kulturhistorie og fortsat understøttelse og udvikling af kulturen forudsætter både prioritet og plads.

Kultur

Det rige kulturudbud skal understøttes og udvikles, så det bidrager både til den almene dannelse og giver attraktive oplevelser for samsinger og gæster.



Foto 3: Et lille bysamfund

Befolkningstallet har – set over en længere årrække – været faldende, og der er en overrepræsentation af ældre blandt samsingerne. Samsø som et velfungerende helårssamfund forudsætter, at der til stadighed tiltrækkes nye borgere til øen.

Bosætning

Tilflytning øges ved at udvikle boligmasse og infrastruktur, så Samsø er attraktiv som bopæl, samtidig med at forbindelse til familie, venner, jobmuligheder, forretningsforbindelser mv. udenfor øen kan opretholdes.

Samsø rummer mange vigtige naturværdier, heraf flere af europæisk betydning. Naturområder bliver i vid udstrækning forvaltet i et offentligt-private samarbejde, som vil kunne yderligere udbygges.

Natur og helhed

Naturbeskyttelsen styrkes med nye omlægningsprojekter ved Nordby Bakker, i Stavns Fjordområdet, i naturkorridorer og på andre lokaliteter.

Samsøs helhedsplan vil blive understøttet i et samarbejde mellem kommune, energiakademi, erhvervs- og naturforeninger til at fremme den grønne omstilling (Treparten, kommende tiltag for biodiversiteten og drikkevandsvandsbeskyttelse, havmiljøplan, Klimaplan2030, mm.)



Foto 4: Nordby Bakker

3. Plandel - landskabsmæssige sammenhænge, indsatsområder og rekreative forbindelser

Formålet med denne del af helhedsplanen er at konkretisere visionen og målene i forhold til Samsøs landskaber. Som en ø med en spændende natur- og kulturhistorie placeret centralt i landet og med spektakulære landskaber har Samsø en stærk identitet. En identitet, som jordbruget og turismen i høj grad har gavn af, og som samsingerne sætter pris på.

I analyserapporten findes detaljerede beskrivelser af Samsøs landskaber, deres værdier og potentialer.

I appendiks 1 findes et resumé af disse beskrivelser.

I figur 1 vises 120 Samsingers favoritsteder. Kommuneplanen afspejler tydeligt det viste 'favoritkort', i det hele den kystnære del af øen, herunder hele den nordlige del, er udpeget som 'særlig landskabsinteresse'.



Figur 1: Samsingers favoritsteder. Alle interviewede lodsejere blev under interviewet bedt om at markere et eller to af deres favoritsteder på øen, og det samme blev deltagere (som ikke var interviewet) på et af de offentlige møder anmodet om. Kortet viser alle markeringer fra ca. 120 samsinger.

Tre større indsatsområder

Gennem processen blev det hurtigt klart, at der var områder, hvor der var særlige behov for en sammenhængende indsats i form af arealomlægninger, naturgenopretning, bedre miljøbeskyttelse, forbedret rekreativ adgang, formidling mv. På den baggrund er der udpeget tre større indsatsområder: Nordby Bakker, Stavns Fjord og Pillemarksområdet. Da indsatser i disse områder uundgåelig vil påvirke jordbruget, vil der være behov for en planlægning af indsatserne og meget gerne med jordfordeling indbygget, som treparten giver økonomisk mulighed for.

Videre er det en del af helhedsplanen at skabe bedre mulighed for spredning af plante- og dyrelivet ved at forbinde eksisterende større naturområder gennem arealomlægning og naturgenopretning. Det gælder således bedre forbindelse mellem Nordby Bakker og Stavns Fjord området. Her findes i dag et stort hedeområde og skovområder af forskellig naturværdi. En omlægning af skovene til naturskov og sikring af et sammenhængende bånd af ekstensivt græssede strandengs- og overdrevsarealer langs med nordkysten af Mårup Vig på begge sider af Mårup Havn vil forbedre mulighederne. Også området mellem Stavns Fjord i nord og Tranebjerg mose i syd kan forbindes, dels gennem en omlægning af Besser Made, dels ved etablering af et grønt bånd af ekstensive græssede arealer langs Sørenden.

For de øvrige områder kan der foretages forbedringer i de lokale natursammenhænge gennem sammenkobling af småbiotoper, åbning af rørlagte vandløb, nye skove og hegn, nye vejplantninger og fornyelse af øens store bestand af gamle træer og trælude. Som det vil fremgå af projektafsnittet, er der mange forslag til projekter også udenfor indsatsområderne.

Fra lodsejerinterviews fremgår det, at en stor andel af lodsejerne er interesseret i omlægninger, deltagelse i jordfordeling og deltagelse i andre tiltag som understøtter målene for de tre områder.



Figur 2: Helhedsplan for Samsø

Nordby Bakker

Området omfatter hele Natura 2000-området med tilgrænsende landbrugsarealer, herunder Kragemosen. Området er spektakulært med et af Danmarks største, sammenhængende overdrevsareal og er af både videnskabelige og rekreative grunde af høj bevaringsværdi. Med øgede vedvarende græsarealer vil disse kvaliteter styrkes. Udvidelse af overdrevsarealerne og andre naturarealer, skovrejsning, omlægning af lavbundsområder, forbedring af stinet og rekreative støttepunkter er de vigtigste indsatser.



Figur 3: Nordby Bakker i den nordlige del af Samsø

Stavns Fjord

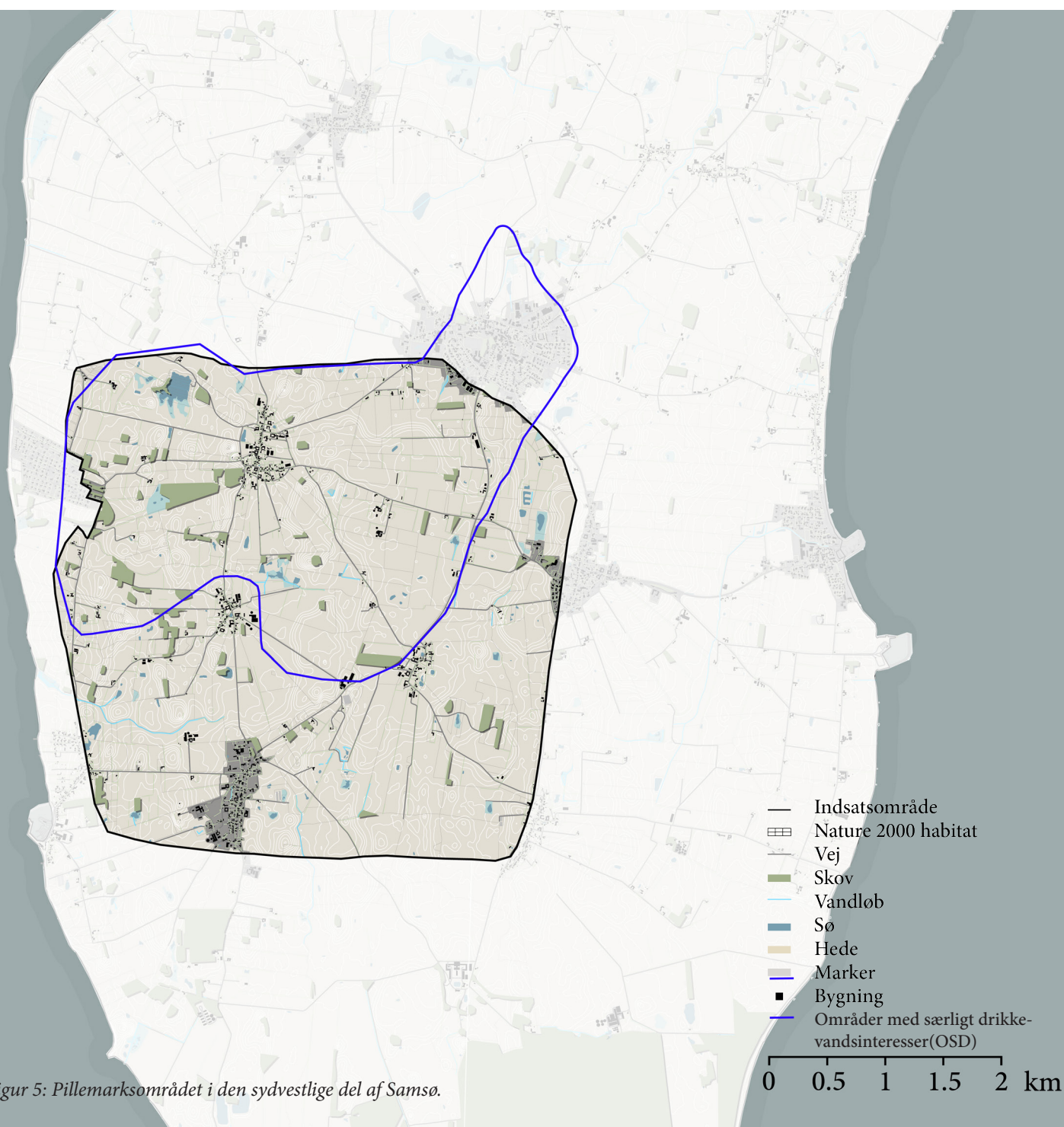
Indsatsområdet omfatter hele Stavns Fjordområdet med tilgrænsende arealer samt området vest og sydvest herfor. Området er både storslået og detaljerig, ligesom det på en umiddelbar måde fortæller om istidsdannelse og nutidig dynamik af kyster og af biotoper. Selve Stavns Fjord med tilgrænsende strandenge og strandvolde er Natura 2000. Det er af både videnskabelige og rekreative grunde af høj bevaringsværdi, har yderligere potentiale og er samtidig sårbart i forhold til stigende havspejl. Vigtige indsatser vil omfatte omlægning af lavbundsarealer og andre vådområder, naturgenopretning herunder fjernelse af diger, samt udvidelse af stinet, etablering af fugletårn og andre rekreative støttepunkter.



Figur 4: Stavns Fjord

Pillemarksområdet

Dette område er medtaget som indsatsområde, primært fordi det er et vigtigt grundvandsområde af stor betydning for øens drikkevandsforsyning. Området rummer en intensiv bær- og grøntsagsproduktion. Der er relativt mange, små vådområder og småskove i området og samtidig en nedlagt losseplads. Ønskede indsatser vil være omlægninger til skov, natur og økologisk landbrug, primært af hensyn til grundvandsbeskyttelsen. Etablering af rekreativ forbindelse mellem Fogedmark og Tranebjerg er også ønskelig.



Figur 5: Pillemarksområdet i den sydvestlige del af Samsø.

Rekreative forbindelser

Friluftsliv og rekreative muligheder har fyldt meget i workshops og møder. På den ene side har der fra mange været ønsker om bedre rekreative stiforbindelser, på den anden side har der fra lodsejere været forbehold i forhold til de gener og forstyrrelser mere rekreativ færdsel kan give. Med udgangspunkt i eksisterende stiforbindelser har plangruppen forslået et overordnet sammenhængende net af vandreforbindelser som vist i figur 6.

I processen har vi inviteret lodsejere til at byde ind med vandreforbindelser, der kan formidles - som supplement til de eksisterende. Herunder er to vandreforbindelser, som lodsejere har budt ind med; de er i henholdsvis Hårmark Mark (figur 7) og Sildeballe (figur 8). Det arbejde fortsætter for at sikre øget tilgængelighed, samtidig med at lodsejernes forbehold tilgodeses.



Foto 5: Nordby Bakker

De overordnede vandreforbindelser



Figur 6: Forslag til ønsket sti forbindelse og eksisterende forbindelser.

Haardmark Mark



Figur 7: Indkomne vandreforbindelser fra lodsejer

Sildeballe



Figur 8: Indkomne vandreforbindelser fra lodsejer, Sildeballe

Politiske refleksioner og aftryk i kommuneplan

Kommuneplanens afsnit om det åbne land er selvsagt relevant for denne helhedsplan.

Det gælder i særlig grad retningslinierne for skov, natur, landskab, energi og vandindvinding.

Skovdelen

Selvom kommuneplanens retningslinier og tilhørende udpegninger for skovrejsning giver mulighed for ny skov på langt størstedelen af øen, gør to faktorer det relevant at revurdere retningslinierne og udpegningerne. Det ene handler om ændringer i natursynet og et højt prioriteret ønske om at forbedre vilkårene for biodiversiteten. Der er således bredt accepterede ønsker om at fremme frie naturprocesser som en vej frem mod bedre vilkår. En vigtig del af denne udvikling er 'rewilding', dvs. en tilgang, hvor man lader naturen selv regulere den fremtidige udvikling og så accepterer, at ikke alt er forudsigeligt – f.eks. graden af tilgroning. Det betyder så, at der ikke skal foretages rydninger på det lange sigt. Den anden faktor er at Den Grønne Trepertaler taler om 100.000 ha ny 'urørt skov' ud af de 250.000 ha målsat ny skov. Hvordan denne ny naturskov skal etableres er indtil videre ikke klart – det kan ske gennem almindelig tilgroning eller gennem tiltag, der vil fremme en 'naturlig succession' (plantninger, såning, bevaring af frøkildetræer ved fældning mv.). Hertil kommer målet om at rejse 150.000 ha produktionsskov. Disse forhold udfordrer de eksisterende udpegninger i 'plus-' og 'minusområder'. Forslaget er på den baggrund, at der kan arbejdes på muligheden for at tilføje en tredje kategori: 'Områder, hvor ny skov er ønskelig på særlige vilkår'. Disse områder kan omfatte nuværende plusområder, hvor man af landskabsmæssige eller andre grunde ønsker at stille specifikke krav til de nye skoves indretning, udformning og forvaltning. Men de kan også omfatte nuværende minusområder, hvor man enten ønsker eller vil acceptere en vis skovudvikling – f.eks. langs kysten, hvor ny skov ikke ødelægger vigtige landskabsmæssige værdier, eller i Nordby Bakker og ved Stavns Fjord, hvor naturskov kan indgå i naturforvaltningen.

Landskabet

Som for skovdelen har processen med helhedsplanen synliggjort et behov for at revurdere retningslinjerne for særlige landskabsinteresser. Aktuelt er det meste af øen – undtagen den centrale del af sydøen – udpeget som særligt landskabeligt interesseområde. Med udgangspunkt i helhedsplanens områdeinddelinger og områdebeskrivelser er der en god basis for at foretage en egentlig landskabsanalyse, der kan kvalificere retningslinierne for de særlige interesseområder. De nuværende retningslinjer stammer fra de tidligere amts- / regionplaner og er ikke siden blevet ajourført. De oprindelige udpegninger er i overvejende grad begrundet i den kystnære beliggenhed, men det kan med fordel undersøges nærmere, om der er udpeget arealer uden egentlig landskabsinteresser i de kystnære områder, ligesom der godt kan være særlige landskabsinteresser på den centrale del af sydøen.

Naturdelen

Den nuværende prioritering af A- og B-natur bør revideres indenfor indsatsområderne, i særlig grad Nordby

Bakker og Stavns Fjord, således at omlagte arealer her 'automatisk' overføres til A-natur med højt prioritet i forvaltningen. De to Natura2000-udpegninger kan potentielt også udvides, således, at der sikres beskyttelse af omlagte arealer og ikke mindst således, at EU-midler til forvaltningen af arealerne kan sikres også på disse arealer. På det lange sigt er det sandsynligt, at der vil blive prioriteret hårdt på naturforvaltningsmidlerne – også dem, der går til forvaltningen af private arealer. Er man indenfor et Natura2000-areal, er man tættere på at være sikret støtte.

Energi

Målsætningen om mere vedvarende energi kan følges op med en revurdering af retningslinjer og udpegninger; med teknologisk udvikling af nye og mere effektive løsninger vil der være behov for udpegninger af områder til repowering og etablering af nye anlæg.

Vandindvinding

De boringsnære arealer er på Samsø sikret med aftaler. Der er netop igangsat et projekt med GEUS og Københavns Universitet om kortlægning af drikkevandsressourcerne. De kommende år vil der være behov for yderligere beskyttelse af de vigtige grundvandsressourcer gennem en indsatsplanlægning.

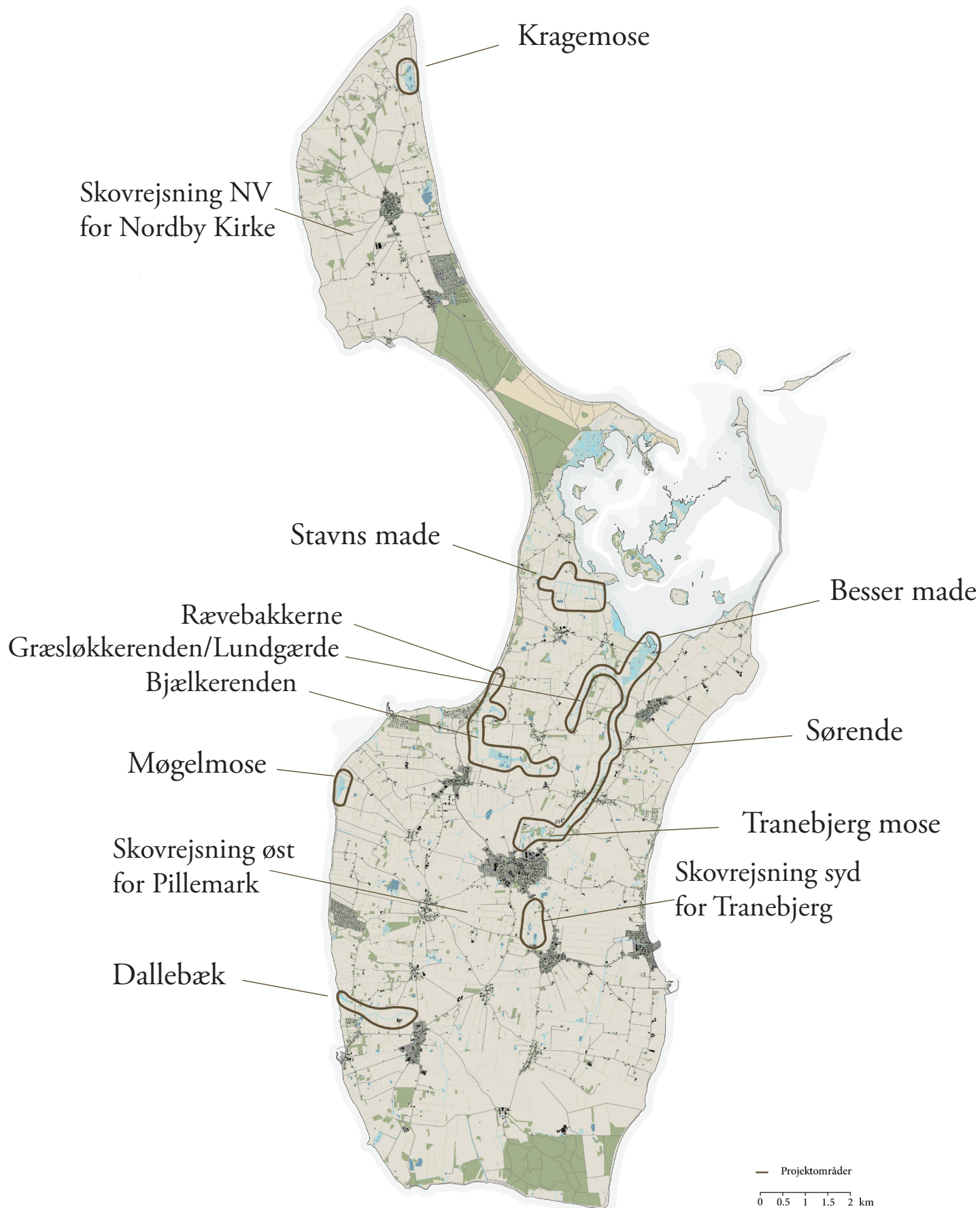
Vandreservoir har kvælstofeffekt

Under forårs- og sommertørker er markvanding afgørende for en vellykket planteproduktion. Øgede udbytter, mulighed for grøntsagsproduktion samt større optag af næringsstoffer er nogle af de fordele, som markvanding kan medføre. Fremskrivninger fra GEUS viser, at markvandingsbehovet estimeres at stige med ca. 50% som følge af klimaforandringerne. Dette skyldes bl.a. forventede hyppigere forårs- og sommertørker i Danmark, og at forårs- og sommerfordampningen stiger med omtrent 20%. De tørkehændelser, der i dag opleves som ekstreme, kan være normalen allerede i 2040'erne, viser klimafremskrivninger.

Ud over at et vandreservoir kan fungere som en forsikring mod forårs- og sommertørker, vil det samtidig også være et virkemiddel, der kan øge retentionen i landskabet og reducere udvaskningen af næringsstoffer fra landbrugsarealerne. I Midtvesten i USA er det vist, at vandreservoirs har en N-retentionseffekt på mellem 62-99%. Samme N-fjernelsesrate er observeret for et dansk vandreservoir på Samsø i et mindre monitoringsforsøg. Det gør vandreservoirs til et mere effektivt virkemiddel, end de der i dag anvendes i Danmark. I dag omfatter de godkendte retentionsforøgende virkemidler lavbundsprojekter, vådområdeprojekter og minivåd-områder, hvis kvælstofeffekt ligger på imellem 22-45%.

Det er nødvendigt at få dokumenteret vandreservoirs som virkemiddel, så eksisterende såvel som fremtidige vandreservoirs kan inkluderes i planlægningen.

4. Prioriterede projekter



Figur 9: Projektområder

Ekstensivering, vådlægning og naturgenopretning

Omlægning af landbrugsjord til natur- og vådområder øger biodiversitet og landskabsvariation samt bidrager til reduktion i kvælstofsudledning.

Det drejer sig blandt andet om:

- Ekstensivering af Rævebakkerne og Bjælkerenden
- Møgelmose
- Stavns Made og Besser Made, diger rundt Stavns fjord
- Nedre del af Dallebækken ekstensiveres og vådlægges
- Kragemosen
- Græsløkkerenden og Lundgårde

Som en del af projektet forfølges mulighederne for, at eksisterende og fremtidige vandreservoirs og forsinkelsesbassiner kan få status af vådområde.

Skovrejsning

Målrettet indsats for at øge skovarealet, ideelt set fokuseret på OSD-områder, så projekterne bidrager til at fremtidssikre fremtidens vandforsyning. Som en del af projektet bearbejdes skovrejsningsdelen af kommuneplanen, ligesom den nationale lovgivning om skovrejsning, hvor der ikke kan rejses skov i kystzone, udfordres.

Det drejer sig blandt andet om:

- Skovrejsning syd for Tranebjerg og øst for Pillemark
- Skovrejsning nordvest for Nordby Kirke

Grønne oaser

Læhegn, remiser og andre beplantninger kan som mindre naturgenopretningsprojekter bidrage til den landskabelige mangfoldighed samt skabe korridorer og grønne oaser, der kan være til glæde og gavn for jagt og andre naturoplevelser.

Adgang til fods

Synliggørelse af eksisterende og etablering af nye vandreforbindelser.

Der drejer sig blandt andet om:

- Et nyt vandreforbindelse fra Tranebjerg til Besser Made ville forbinde området hele vejen til Nordby. Sti fra Ballen til Brundby findes allerede i dag. Der er derfor næsten 20 km sammenhængende sti.
- Forslag om et muligt vandremulighed fra Fogedmark til Tranebjerg og så op til Stavns Fjord.
- Fra Tranebjerg mose ved Sørensen udspring kan der være en vandremulighed langs hele Sørensen

I forbindelse med vandreforbindelserne etableres madpakkesteder og andre opholdsmuligheder.

Ornitologisk adgang

Organisering af mulighed for at se på fugle uden at forstyrre dem f.eks. i form af et fugletårn eller lignende ved Stavns Fjord og ved at lade fugletårne være pejlemærker på vandreruter.

Plads til oplevelser

Prioritering af arealer til oplevelser.

Det drejer sig blandt andet om:

- Kolby Kaas Havn som hjemsted for informationscenter i tilknytning til naturpark Svanegrund
- Arealer på nordøen til Dark Sky
- Mosen nord for Tranebjerg kan forbedres som rekreativt område

Øget overnatningskapacitet

Med øget færgekapacitet følger flere gæster og dermed behov for flere sovepladser. Overnatningskapaciteten skal variere fra shelters til hotelsenge, så den brede vifte af forskellige tilbud øges og dermed appellerer til forskellige gæster.

Formidling

Prioritering af arealer til formidling af natur, kulturhistorie, grøn omstilling, fødevareproduktion og energiomstilling.

Arealudlægning

Overblik over de forskellige behov for arealudlægning til turisme- og erhvervsudvikling og tag i planlægningen heraf højde for klimasikring.

Øget boligudbud

Etablering af boliger.

Det drejer sig blandt andet om boliger til:

- Sæsonmedarbejdere
- Unge
- Bofællesskaber

Genbrug

Genbrug af byggematerialer og affald som ressource inkl. kompostering, der startes i det små med et lille område ved ressourcecenter.

Energi

Understøttelse af borgerenergifællesskaber og energilagring, der startes med at undersøge interessen.

Borgerengagerende projekt

Samsingernes grønne bidrag i form af lokale initiativer, hvor små bidrag fra enkelte kan bidrage til den grønne omstilling af arealanvendelsen.

Det drejer sig blandt andet om:

- Idé- og erfaringsudveksling mellem haveejere, så de kan dyrke haverne mere bæredygtigt
- Formidlingsarrangementer, hvor borgerforeninger og andre inspireres til at yde en grøn indsats

5. Processen - organiseret, møder og workshops

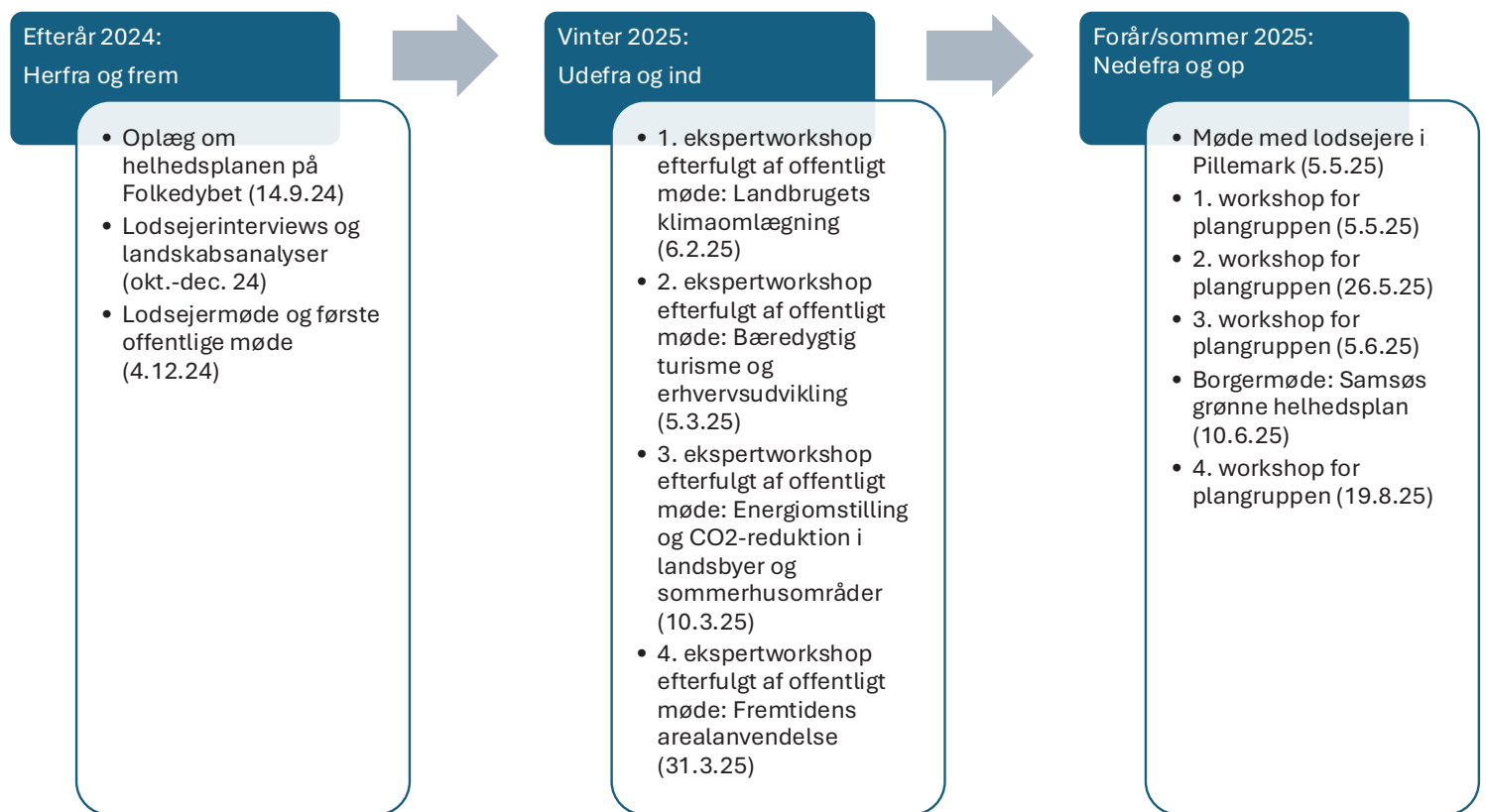
Processen har fra starten været organiseret som en samarbejdsproces med deltagelse af borgere, lokalsamfund, lodsejere, Samsø Energiakademi og Samsø Kommune. Københavns Universitet har deltaget med analyser og facilitering. Plan22+, der er en indsats fra Realdania og Plan- og Landdistriktsstyrelsen, har bidraget til processen med økonomisk støtte og ved faglige netværksarrangementer.

Et stort antal samsinger og mange eksterne eksperter har på forskellig vis været engageret gennem interviews og deltagelse i processens tre faser: statusafklaring, videnopbygning med bidrag fra eksterne eksperter og planudarbejdelse, eller som vi har døbt dem: Herfra og frem, udefra og ind samt nedefra og op. Se figur 9.

Herfra og frem har handlet om at få udgangspunktet fastlagt, dvs. få beskrevet Samsøs landskaber og natur, det aktuelle jordbrug og arealanvendelsen. Det er sket gennem landskabsanalyser, landbrugsstatikken og personlige interviews af lodsejere. 93 lodsejere med jord over 6 ha blev interviewet, svarende til 75 % af de kontaktede. Også lodsejernes egne interesser, planer og værdier er indgået i interviewene, ligesom der på flere møder blev stillet spørgsmål, hvor svarene er medtaget i det videre arbejde. Denne fase blev afsluttet med et lodsejermøde og et offentligt møde, hvor resultaterne fra interviewundersøgelsen blev lagt frem.



Foto 6: Kragemose



Figur 10: Oversigt over procesforløbet

Udefra og ind har især drejet sig om at få ekstern ekspertise bragt sammen med samsingers viden og erfaring. Gennem fire workshops blev centrale klima- og planemner indenfor landbrug, turisme, erhverv, friluftsliv, energi, bolig- og sommerhusbyggeri samt arealanvendelse og natur præsenteret og diskuteret. Hver workshop blev arrangeret i samarbejde med relevante foreninger og efterfulgt af et offentligt møde, hvor problemstillinger og forslag fra den pågældende workshop blev yderligere debateret. Undervejs blev indsigter og projekttider samlet op, og referater fra hver workshop blev efterfølgende sendt frem til deltagerne.

Følgende foreninger har været medarrangører til workshops'ene: Samsø Landboforening, Økologisk Samsø, Samsø Turist- og Handelsstandsforening, VisitSamsø, Samsø Miljø- og Energikontor, Danmarks Naturfredningsforening Samsø, Samsø Erhvervsforum.

Nedefra og op. Med den opgave at udarbejde forslaget til helhedsplan for Samsø blev der sammensat en plangruppe med deltagere fra de forskellige workshops og offentlige møder (Se appendiks 2 for en liste over plangruppens medlemmer). På gruppens fire workshops blev forslaget udviklet i en proces, hvor hvert emne gentagne gange blev drøftet og tilpasset. Udgangspunktet for første workshop var alle de mange input fra de foregående arrangementer og analyserapporten plus en række inputs til vision fremsendt af medlemmer fra plangruppen forud for mødet. I de følgende workshops blev der fremlagt reviderede oplæg baseret på diskussioner i det foregående møde.

Appendiks 1 – Landskabsanalyser

Som en del af analyserne udført som grundlag for helhedsplanen blev der gennemført en områdeanalyse og en topografisk analyse. Disse er nøjere beskrevet i 'Samsørapporten 3rd. udgave' som findes på hjemmesiden (www.helhedsplan.samsøe). I dette appendiks vises de to kort ledsaget af korte forklaringer.

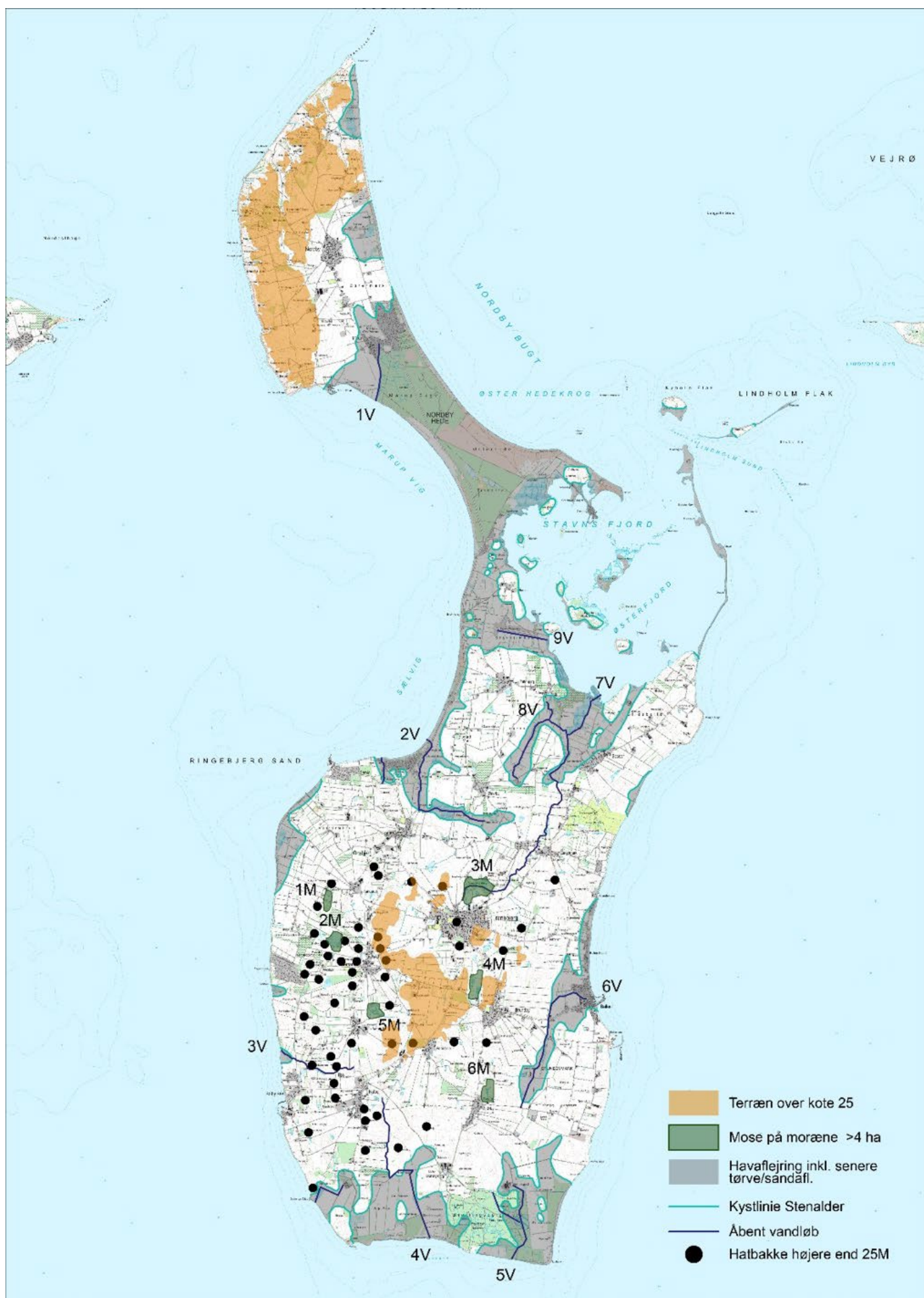
Områdeanalysen vist nedenfor inddeler Samsøs landskab i geografiske enheder med hver sin karakter. Principperne er de samme som metoden, der benævnes Landskabskarakteranalyse, men er her i en modificeret udgave. Inddelingen er foretaget på et topografisk kort med kriterierne terrænform, bebyggelsesmønster og arealanvendelse. Derudover indgår jordbundstype i pløjelaget, jordart i 1 m dybde, topografi omkring 1880-1900 og tolkning af aktuelle luftfotos som faktorer for inddelingen i områder. Hvert område er således relativt homogent i relation til naboområderne og har dermed sin særlige 'karakter', der sammen med de særlige værdier og potentialer er beskrevet i Samsørapportens appendiks. I den videre planlægning af arealomlægninger og andre ændringer kan disse karakteristikker være nyttige.

Den topografiske analyse viser med fokus på terræn, moser, havaflejringer, vandløb og stenalderhavets kystlinje vigtige dele af Samsøs landskaber.

Samsø byder på en rig formverden af terrænbevægelser skabt i istiden. På Nordøen er strukturen klar med nord-syd orienterede zoner, der fra vest mod øst går fra stærkt kuperede bakker langs vestkysten til en jævn slette mod østkysten. På Sydøen er kompleksiteten af istidens terrænformer – randmoræne, hatbakker, issøbakker, dødishuller og bundmoræne – af betydelig størrelse. Der er dog en tydelig nord-syd orientering i bakkernes form og placering. På kortet er terræn over kote 25 markeret. Det højtliggende plateau centralt på øen i kombination med, at kontakten til havet altid er nærværende, er identitetsgivende for Samsø.

Samsøs særlige bakkeformationer (randmoræner, hatbakker mv) og de lave kystområder skabt ved mosedannelse, landhævning og kystdynamiske processer er vigtige ved planlægningen af den kommende planlægning, ligesom vandløbene er det.





Appendix 2 - Plangruppens medlemmer

Anders D. Lassen
Anna Viktoria Skriver Frederiksen
Camilla Mikkelsen
Gustav F. Kromphardt
Hans Christian Hesseldal
Henrik Øster
Inge-Dorthe Larsen
Jacques Rahr
Jens Kristian Kjeldahl
Karsten S. Christiansen
Kirsten Brusgård
Knud Tybirk
Kristian Alexandersen
Louise Vedel
Michael Kristensen
Michael Svinth
Morten Alexandersen
Ole Hemmingsen
Sune Petersen
Søren Hermansen
Søren Wiese
Tamsin Fabricius
Thomas Thode

Fra Institut for geovidenskab og naturforvaltning, Københavns Universitet, har følgende medvirket ved interviews, analyser, facilitering og udarbejdelse af tekst og illustrationsmateriale:

Erling Andersen, Patryk Kristensen, Sofia von Mehren, Jørgen Primdahl, Per Stahlschmidt, Nicoline Veggerby og Liv Øverby.

